

VYSKUPO VINCENTO BORISEVIČIAUS MARTYROLOGIJA

Romualdas Vėlavičius

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje atskleidžiama Telšių vyskupo Vincento Borisevičiaus gyvenimo ir kankinystės reikšmė. Pateikiami jo ganytojiškos veiklos bruožai, analizuojamos vyskupo suėmimo aplinkybės, apkaltos procesas, nuosprendis ir jo vykdymas. Aptariamos Vincento Borisevičiaus bylos peržiūros išvados, rehabilitacija.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Vincentas Borisevičius, sovietinė okupacija, kankinystė.

Abstract

The Martyrology of Bishop Vincent Borisevičius. The article presents the life and martyrdom of Bishop V. Borisevičius. His pastoral activities in the diocese of Telsius, the circumstances surrounding his arrest, the trial and verdict as well as his the reexamination of his case and later rehabilitation.

KEY WORDS: V. Borisevičius, sovietoccupation, martyr.

Įvadas

Graduodami savo tikėjimą svarbiausią vietą skiriame meilei: „Dabar pasilieka tikėjimas, viltis ir meilė – šis trejetas, bet didžiausia jame yra meilė“ (1 Kor 13, 13). Didi, „svaiginanti“ (Graf, 1962, S. 54) Dievo meilė įkvepia žmogų didiems darbams Dievo karalystės labui. „Dievo meilė, jei ji yra, daro didelius darbus“, sako Grigalius Didysis (Matulaitis, 1960, S. 99). Tad nieko nuostabaus, kad šioje meilėje žmogus pranoksta save patį, o atliekamo „darbo“ apimtimi gali pranokti net Išganytoją: „Iš tiesų, iš tiesų sakau jums: kas mane tiki, darys darbus, kuriuos aš darau, ir dar už juos didesnius“ (Jn 14, 12), nes Kristus jau keliauja pas Tėvą.

Bet kas gi gali būti didingesnio mylint – ir Kristų, ir žmogų – kaip pasiaukoti? „Pasirengimas aukotis ir yra meilės matas“ (Graf, 1962, S. 62). Tai radikali meilės žymė, verčianti eiti iki paskutinės ribos, todėl ir „aukščiausias meilės aktas yra kankinystė“ (Lexikon für Theologie und Kirche, 1962, S. 138). „Nėra didesnės meilės, kaip gyvybę už draugus atiduoti“ (Jn 15, 13). Iš tiesų kaip Kristus atpirko mus, bū-

damas beturtis ir persekiojamas, taip ir „Bažnyčia kviečiama eiti tuo pačiu keliu, kad perteiktų žmonių išganymo vaisius“ (Katalikų Bažnyčios katekizmas, 853 skiltis).

Krikščionišką meilę – pasiaukojimą, kankinystę – lemia ne jausmo stiprumas, bet valia atsiduoti, kaip sąmoningas mūsų indėlis Kristaus išganymo darbe. Vadinasi, šios herojiškos meilės žymės yra dvi:

- a) svarbiausias dalykas yra ne pati kančia, o paklusimas dangaus Tėvo valiai: „Aš neturėčiau norėti nei džiaugsmo, nei kančios; aš noriu to, ko jis nori“ (Graf, 1962, S.165);
- b) kančia neteikia didybės, jeigu ji yra mūsų nupelnyta; tikroji aukos didybė yra tada, kai kantriai pasitinkame neteisybę. „Palaiminti persekiojami dėl teisybės: jų yra dangaus karalystė“ (Mt 5, 10).

Kuo didesnis kryžius laukia žmogaus, tuo didesnė turi būti jo branda, kad pakeltų tą kryžių. Užtat Dievas būtinai suteikia atitinkamą malonę kankinystei išverti. Kaip net didžiausiame pavėsyje augančiam augalui reikia nors trupučio saulės, taip juodžiausią žmogaus naktį jam reikia Kristaus šviesos nevilties ūkams išsklaidyti.

Krikščionybės istorijoje kankinystė buvo ne kas kita, kaip krikščionių persekiojimai, vykdomi daugiausia tų jėgų, kurios „siekė sunaikinti atskirus krikščionis arba Bažnyčią“ (Worterbuch des Christentums, 1988, S. 209). 313 metais pasibaigė pirmųjų krikščionių persekiojimai dar nebuvo paskutiniai, ypač daug jų patyrė krikščionys įvairiuose žemynuose atlikdami misionierišką darbą. Dvidešimtajame amžiuje dviejų ateistinių sistemų – nacionalsocializmo ir komunizmo – vykdyti krikščionių persekiojimai buvo pagrįsti ideologiškai, siekiant likviduoti krikščionių tikėjimą.

Bažnyčios liturgijoje akcentuojamos dvi sąvokos: *kankinio* ir *išpažinėjo*. Pastaruoju laikomas taip pat tas, kuris, „nors ir nežūsta, bet savo tikėjimą išvermingai liudija, patirdamas ir kalėjimo kančią, ir kankinimus“ (Worterbuch des Christentums, 1988, S. 723). Kaip šios krikščionybės švyturius bepavadintume, tikroji kankinystės prasmė yra ta, kad „Dievui yra sudedama auka su išperkančia galia, kurią kenčiantysis pelno sau ir kitiems“ (Worterbuch des Christentums, 1988, S. 723).

Dvidešimtajame amžiuje kankinystės auką sudėjo ir Dievą mylinti lietuvių tauta. Ypač prasminga, kad šios aukos atnašautoju buvo ir tikinčios tautos lyderis – Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius. Jis mūsų krašto Bažnyčios istorijos skaudžiausiu laikotarpiu tapo visų tų sunkumų, kuriuos jau sovietmečio pradžioje teko pakelti Viešpaties ištikimiesiems, simboliu. Iki pat sovietmečio pabaigos jo likimas nebuvo visiškai aiškus. Tikrosios jo nužudymo aplinkybės sovietinio saugumo buvo kruopščiai slepiamos. Per daugybę kratų Telšių vyskupijos kurijoje po jo, taip pat vyskupo Pr. Ramanausko ir kan. J. Juodaičio areštų, uždarius Telšių kunigų seminariją, net vyskupijos archyve beveik neliko dokumentų apie šio nuolankaus, pamaldaus, kartu ir drąsaus Dievo tarno darbą Telšių vyskupijoje. Saugumiečiai beveik viską konfiskavo, o saugumo archyve išlikusi jo teisminė byla rodo, kad pasibaigus teismui viskas buvo sunaikinta. Byloje liko tik tie dokumentų fragmentai, kurie sovietinio teismo buvo išversti į rusų kalbą (Vyskupas Vincentas Borisevičius straipsniuose ir dokumentuose, 2002, p. 3).

Tačiau juo tamsesnė naktis, tuo ryškiau spindi žvaigždės. Tamsią mūsų tautos naktį šitaip mums spindėjo Lietuvos kankinys – Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti vyskupo Vincento Borisevičiaus aukos vertę ir parodyti jos aktualumą.

Tyrimo objektas – vyskupo Vincento Borisevičiaus gyvenimas ir veikla.

Tyrimo metodai – literatūros, archyvinės medžiagos, periodinės spaudos analizė; laisvos formos atsiminimų-interviu metodas.

1. Vyskupas Vincentas Borisevičius – ganytojas ir patriotas

1.1. Gyvenimo ir ganytojiškos veiklos bruožai

Vincentas Borisevičius Telšių vyskupo erškėčiuotą sostą užėmė labai trumpai, bet vyskupystės administracijoje dirbo nuo 1927 metų. Jis gimė 1887 metų lapkričio 23 dieną Vilkaviškio vyskupijos Šunskų parapijos Bebrininkų kaime, pamaldžių ūkininkų šeimoje. Mokėsi Šunskų pradžios mokykloje, Petrapilio šv. Kotrynos berniukų gimnazijoje. Baigdamas šią mokyklą, penkiolikos metų jaunuolis buvo ku-

pinas energijos ir ryžto toliau mokytis, kad taptų naudinga savo tautai darbininku. Jau gimnazijoje jo mintys krypo į dvasinį luomą, domėjosi tais dalykais, kurie galėtų praversti ir teologinių studijų metu. Neabejingas V. Borisevičius buvo ir studentų bei inteligentų veiklai slaptose lietuviškose organizacijose (Baltinis, 1975, p. 21–22).

Apsisprendęs jaunuolis stojo į Seinų kunigų seminariją, bet būdamas per daug jaunas, tegalėjo gauti diakono šventimus. Atkreipęs dėmesį į gabų, pavyzdingą studentą vyskupas A. Karosas pasiuntė V. Borisevičių į Šveicariją, Friburgo universitetą. Po sėkmingų studijų jaunas mokslininkas gavo teologijos kandidato, arba licenciato, laipsnį, parašęs darbą „Jėzus Kristus – Dievas“. Deja, silpna sveikata neleido tęsti studijų doktorantūroje (Baltinis, 1975, p. 26–27).

1910 metais Friburge V. Borisevičius buvo kapelionu Rusijos armijoje, 1918 metais grįžo į nepriklausomybę atgavusią Lietuvą, Marijampolėje dirbo gimnazijos kapelionu. 1922 metais jau dėstė moralinę ir pastoracinę teologiją Gižuose įsikūrusioje Seinų vyskupijos kunigų seminarijoje. Kai popiežius Pijus XI 1926 metais įkuria Lietuvos bažnytinę provinciją, naujosios Telšių vyskupijos vyskupas Justinas Staugaitis Vincentą Borisevičių paskiria kurijos kancleriu, o kitais metais – Telšių kunigų seminarijos rektoriumi ir moralinės teologijos dėstytoju.

1928 metais popiežius jam suteikia prelado titulą (Telšių vyskupo ir Klaipėdos apaštalinio administratoriaus Antano Vaičiaus kreipimasis, 1991, p. 1).

Rektorius prelatas Vincentas Borisevičius, dėstydamas savąjį dalyką ir rūpindamasis tvarka seminarijoje negailėjo jėgų ugdyti tokias kunigų būdo bei širdies savybes, kurios būtinos Dievo tarnui. Apie prelado dėstymą atsiliepia buvęs jo studentas kunigas dr. F. Gureckas: „Likęs kunigu, tebejaučiu jam pagarbą ir artimumą. Jauno kunigo rūpesčiuose ir problemose kreipiausi į jį, klausdamas patarimo. Ir nustebau: tas pats Borisevičius, kurs seminarijoje buvo griežtas ir knygos žmogus, gyvenime pasirodė šiltas ir praktiškas. Gal kiekvienas auklėtojas yra šiek tiek artistas, o gyvenime iš tikrųjų nėra toks, koks mokykloje pasirodo. Tai ne veidmainystė, tai noras matyti savo mokinius geresnius“ (Baltinis, 1975, p. 67). Daug vėliau apie savo dėstytoją rašė kun. Sirtautas: „Dėstydamas moralinę teologiją ir šiaip per lectiones spirituales prelatas V. Borisevičius stengėsi mus paveikti, kad, tapda-

mi kunigais, būtume verti savo pašaukimo... Dažnai pabrėždavo, kad šv. Mišios, brevijorius, šv. rožančius (...) turi būti mums gaivinanti jėga savo ir žmonių sielų išganyme“ (Vyskupo V. Borisevičiaus asmeninė byla).

Telšių kunigų seminarijos rektoriaus charakteristiką pateikia ir dr. Juozas Tadarauškas: „Tai iš tikro buvo tauri asmenybė. Kaip seminarijos rektorius jis buvo kartu nuoširdus draugas ir autoritetas auklėtiniams. Niekomet klierikų be reikalo nepabardavo, niekada išsišokimų nepadarydavo: nuolat jo veide maloni šypsena. Klierikai jį nepaprastai mylėjo ir gerbė. Šv. Sosto siųstas seminarijų vizitatorius domininkonas Tėvas Peltier sakė, kad Telšiai auklėja širdis ir protus. Sau vyskupas buvo griežtas, o kitiems – labai švelnus. Jis buvo griežtas abstinentas, savo gyvenime asketas, tačiau kitiems labai vaišingas, malonus ir draugiškas. Iš esmės jis buvo tikras meilės apaštalas ir nepaprastai mylėjo vargšus (Baltinis, 1975, p. 67).

„Kai galutinai pasirinkau gyvenimo kelią“, – prisimena kunigas Brunas Bagužas 1991 metais, – „ir paprašiau tėvelių pritarimo, kartu su mama atvažiavome į Telšius. Po pamokų einame pasitarti dėl sąlygų kunigų seminarijoje. Rektorių sutinkame išeinantį pasivaikščioti prie bažnyčios aikštėje. Pasisakiusi tikslą, mama pradėjo abejoti, ar ištėks lėšų, ar pajėgsiu mokytis. Į tai rektorius atsakė: ką Dievas pašaukia, tiems parūpina ir žemiškas reikmes, o dėl mokslo į kunigybę kiekvienam reikia maldos ir aukos (Vyskupo V. Borisevičiaus asmeninė byla).

1936 metais prelatas V. Borisevičius išrinktas į Lietuvos katalikų mokslo akademijos Teologijos sekcijos vadovybę, buvo aktyvus katalikų spaudos, ypač „Tiesos kelio“, bendradarbis.

1940 metais prelatas V. Borisevičius popiežiaus Pijaus XII nominuojamas Lizijos tituliniu vyskupu ir paskiriamas Telšių vyskupu – sufraganu. Konsekruotas Telšių katedroje 1940 metų kovo 10 dieną. Mirus Telšių ordinarui vyskupui J. Staugaičiui, V. Borisevičius 1944 metų kovo 4 dieną perima vyskupijos valdymą (Kviklys, 1983, p. 67).

Daugelis sakydavo: „Vyskupas J. Staugaitis turėjo tėvo širdį, o vyskupas Borisevičius – motinos“. Dažnai primindavo: „Kur reikia sakyti taip, turi būti pasakyta taip, o kur reikia sakyti ne, reikia tarti

nel“, „Geriau yra mažiau kalbėti, o daugiau melstis!“. Šitaip vyskupą Vincentą prisimena Amerikoje gyvenantis B. S. Danis-Zdanavičius (Vyskupo V. Borisevičiaus asmeninė byla). Vadinas, nei melui, nei veidmainystei vyskupas nebuvo pakantus, visada kalbėjo ir veikė atvirai, vaikiškai nekaltai tikėjo kitų garbingumu. Jei kada nors suklysdavo, nemėgo teisintis ir nevertė kaltės kitiems. Jau iš išvaizdos buvo galima spręsti, kad tai „šventa asmenybė“ (Vyskupo V. Borisevičiaus asmeninė byla).

Dr. E. Draugelio iš Sao Paulo nuomone (Baltinis, 1975, p. 122), vyskupas V. Borisevičius esąs išskirtinis lietuvių vadas, nuoširdus patriotas ir visuomenės veikėjas, pultas tiek caro žandarų, tiek vokiečių nacių. Pabrėžtinas jo pasiaukojimas ir drąsa, kai plūstant į Lietuvą raudonajam tvanui, V. Borisevičius pasilieka Telšiuose, kaip naujas jų vyskupas. Aukštas išsimokslinimas ir pareigos netrukdė jam likti draugiškam, maloniam, prienamam. Kad vyskupas V. Borisevičius pasiliko vyskupijoje iš principo apsisprendęs, liudija ir B. Žukauskas: „Artėjant naujai bolševikų okupacijai, jo klausiau, ar nemano pasitraukti į Vakarus, bet jis tvirtai pareiškė, kad gera valia iš savo vyskupijos niekur nesitrauksias“ (Baltinis, 1975, p. 122). Nesitrauksias, nors Sibiro tyrilaukių galimybė buvo akivaizdi. Deja, tolesni įvykiai tą patvirtino visu negailestingumu, tuo labiau, kad į pavergtos Lietuvos kone beviltišką rezistenciją vyskupas negalėjo abejingai žiūrėti.

1.2. Suėmimas ir apkalta

1945 metais, dar karui nepasibaigus, tardyti V. Borisevičiaus atvyksta senas komunistas, buvęs Alytaus lentpjūvės darbininkas, vėliau sovietinio saugumo valdininkas Juozas Petkevičius (Raišupis, 1972, p. 83). Vyskupas buvo suimtas ir 8 dienas žiauriai tardomas Vilniuje. Sugrįžęs tepasakė: „Nesidžiaukite, neilgai aš čia būsiu!“. Buvo susimąstęs, mažai kalbėjo ir vengė žmonių.

Lemtinga buvo 1946 metų vasario 14-oji. Apie 6 valandą vakaro iš Vilniaus atvažiavo kulto reikalų įgaliotinis Gailevičius. Į vyskupiją jį atlydėjo Telšių KGB viršininkas Fiodorovas ir tardytojas Taraškevičius. Vyskupas Borisevičius nekviestus svečius atvedė pas savo šeimninę vakarienės, o pats nuėjo rengtis. Šeimninė T. Kačiukaitė

taip aprašo nykią vyskupo „palydų“ sceną: „Vienas nepažįstamasis paklausė Gailevičių:

– Klausyk, ar ta moteris mūsų nenunuodys?

Gailevičius jam paaiškino:

– Nebijok! Ji – tikinti, o jų tikėjimas reikalauja atleisti savo priešams.

Prieš išvežant vyskupas Borisevičius nuėjo į profesorių namą, norėjo atsisveikinti su jais, tačiau nieko nerado. Nerado ir vyskupo Ramanausko.

Sugrįžęs pasakė:

– Norėjau atsisveikinti – juk daugiau jau nepamatysiu jų...“ (Kačiukaitė, 1992, p. 53).

NKVD karinis tribunolas 1946 metų rugpjūčio 28 dieną apkaltino vyskupą tuo, kad būdamas Telšių vyskupijos vyskupu 1940–1941 metais sakė antitarybinius pamokslus; namuose ir bažnyčioje saugojo antitarybinio turinio literatūrą; 1943 metais kreipėsi į dvasininkiją ir tikinčiuosius, šmeiždamas tarybinę santvarką, grasindamas asmenims, pritariantiems tarybinei santvarkai; 1944–1946 metais vadovavo ginkluotai opozicijai „Žemaičių legionas“, materialiai ją rėmė, tą patį liepė daryti Telšių vyskupijos kunigams; ginkluotos opozicijos dalyvius aprūpindavo fiktyviais dokumentais, šios opozicijos dalyvius – E. Miševičių ir Jazdauską – nelegaliai apgyvendino pas kun. S. Gustaitį; 1945 metais padėjo vokiečių parašutininkams perduoti radiogramą į Vokietiją, todėl nuteisiamas aukščiausia bausme – sušaudyti [Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos 1989 11 10 nutarties nuorašas] (Streikus, 2000, p. 214).

Teismo metu vyskupas Borisevičius buvo ramus. Jo paskutinis žodis: „Esu nekaltas!“ (Raišupis, 1972, p. 93).

Vyskupo mirties vieta ir data nėra tiksliai žinomos (Baltinis, 1975, p. 154). Atskiri šaltiniai leidžia manyti, kad sušaudytas 1947 metų sausio mėnesį, kiti – kad miręs, o gal nužudytas Lukiškių kalėjime 1946 metų spalio 12 dieną. Kalinio Algio liudijimu, vyskupas buvęs sušaudytas Rusijoje. Telšių vyskupui A. Vaičiui adresuotame LTSR VSK pirmininko E. Eismunto 1989 12 29 pranešime Nr. V-1402 (Streikus, 2000, p. 216) nurodoma, kad vyskupo V. Borisevičiaus baudžiamosioje byloje, kuri saugoma LTSR Valstybės saugumo archy-

ve, mirties data neminama. Tuo tarpu LTSR vidaus reikalų ministerijos Informacinis centras teigia, kad mirties bausmė V. Borisevičiui įvykdyta 1946 metų lapkričio 18 dieną.

1994 metų pavasarį mūsų šalies spaudoje pasirodė pranešimai, paremti Nacionalinio saugumo departamento vadovų spėjimais, kad vyskupo V. Borisevičiaus palaikai esą masiniame sovietinių aukų ka-
pe Vilniuje, buvusioje Tuskulėnų dvaro kapavietėje. Atkasus masinę kapavietę Tuskulėnuose, imta identifikuoti nužudytųjų palaikus. Į šį sudėtingą ir sunkų darbą įsitraukė didelis būrys specialistų. Sudaryta komisija, kurios nariai – įvairių sričių žinovai: antropologai-archeologai, antropologai, osteologai ir kt. Šiai komisijai vadovavo prof. A. Garmus. Nuodugniai ištyrę Tuskulėnų kapavietėje rastus palaikus, vienus jų priskyre vyskupui V. Borisevičiui. Identifikuoti buvo labai sunku, tačiau naudojantis įvairiomis šiuolaikinėmis priemonėmis, buvo nustatyta, kad tai tikrai vyskupo V. Borisevičiaus palaikai. Nemažai padėjo apie vyskupą V. Borisevičių išlikę aprašymai. Kartu kameroje sėdėjusiųjų atsiminimai ir ikonografinės medžiagos palyginimas leido visiškai tvirtai pasakyti, kad rasti palaikai yra vyskupo V. Borisevičiaus (Vaitiekus, 1998, p. 13).

1999 metų rugsėjo 27 dieną vyskupas Vincentas Borisevičius perlaidotas Telšių katedros vyskupų kriptoje.

Nors sovietiniai budeliai ištrynė vyskupo V. Borisevičiaus vardą, jo rankoje išspaudė tik numerį, bet jo meilės nepajėgė ištrinti. Savo menką maisto davinį ir mažus siuntinėlius kalėjime jis dalinasi su kitais kaliniais, kaip motina savo vaikams padėdavo jiems nusiprausti ir apsirengti. Visiškas savų poreikių aukojimas kitų labai rodo artimo meilės viršūnę. Palinkęs po sunkia kalinio našta, vyskupas vis kėlėsi ir iš naujo nešė savo rūšios kasdienybės kryžių. Nepaisydamas smūgių ir įžeidinėjimų, jis šnibždėdavo Kristaus žodžius mirštantiesiems, gyvių sukandžiotiems ir alkio iškankintiems kaliniams (Baltinis, 1975, p. 155).

1989 metų lapkričio 10 dieną Lietuvos TSR Aukščiausiasis teismas panaikino V. Borisevičiui paskelbtą karinio tribunolo nuosprendį, kaip neteisėtą ir nepagrįstą. Vyskupas kankinys ir jo bylose figūravę žmonės po mirties reabilituoti. Nutartyje pažymėta, kad V. Borisevičiaus kaltė nebuvo įrodyta. Tai, kad jis pasmerkė stalinizmo įvykdytas

masines žmonių žudynes bei kitas piktadarybes, nėra nusikaltimas, nes tiesos sakymas negali būti pripažintas nusikaltimu (Streikus, 2000, p. 215).

1.3. Vyskupo asmenybės bruožai

1991 metų balandžio mėnesio „Katalikų pasaulis“ (Telšių vyskupo <...>, 1991, p. 1) paskelbė Telšių vyskupo Antano Vaičiaus kreipimąsi į visus kunigus ir pasauliečius, gyvenančius Lietuvoje ir išeivijoje, prašydamas pateikti žinių apie vyskupo V. Borisevičiaus gyvenimą. Šventasis Sostas davė leidimą pradėti vyskupo Vincento Borisevičiaus kanonizacijos (paskelbimo šventuoju ar bent palaimintuoju) bylą. Pradėti rinkti liudijimai apie jo šventumą, žmonės meldėsi už sėkmingą šios iniciatyvos baigtį. Pravartu peržvelgti abejonių nekeliančias vyskupą gerai pažinojusių jo kolegų – konfratūrų nuomones, kur akivaizdži šio didžiavirio asmenybės šviesa. Liudininkų nuomonės imtos iš 1991–1993 metų apklausos anketų su prisiekusio sakyti tiesą liudininko ir Telšių vyskupijos įgaliotų asmenų – teisybės gynėjo S. Brazdeikio bei notaro mons. J. Gedgaudo – parašais. Panaudoti labai panašūs ar vienas kitą papildantys kunigų, buvusių vyskupo auklėtinių Telšių kunigų seminarijoje, liudijimai: 1) kun. K. Arlausko, gim. 1910 m. (Ylakių parapijos altaristo); 2) kun. J. Bertašiaus, gim. 1915 m. (Vinipego [Kanada] Lietuvių šv. Kazimiero parapijos klebono); 3) kun. K. Jadviršio, gim. 1909 m. (Akmenės parapijos altaristo); 4) kun. S. Jaso, gim. 1910 m. (Švėkšnos parapijos altaristo); 5) prelato J. Kučingio, gim. 1908 m. (emerito Los Angeles, JAV); 6) kun. T. Poškos, gim. 1921 m. (Mažeikių dekanato dekanas); 7) kun. A. Ričkaus, gim. 1905 m. (emerito Plungės mieste); 8) kun. J. Rūtalės, gim. 1912 m. (Užvenčio parapijos klebono); 9) kun. F. Valaičio, gim. 1905 m. (Šilalės dekanato dekanas); 10) kun. V. Vėlavičiaus, gim. 1914 m. (Telšių katedros altaristo).

Pateikiame dvasinio vyskupo portreto eskizą.

Gyvenimo stilius. Gyvenamoji vyskupo aplinka nebuvo prabangi, bet švari ir tvarkinga, jis pats – „kuklus, švarus, tyras“. Pas vyskupą gyvenusios jo seserys net priekaištaudavo ne kartą už pernelyg kuklią jo aprangą ir paprastą valgi. Nė kalbos negalėję būti apie lepinimąsi prie stalo ar kokias nors netinkamas kalbas. Penktadieniais vyskupas

iš viso nevalgydavo pusryčių, bet nenorėdamas ižėisti šeiminių vizituojamose parapijose, atiduodavo juos palydai.

Alkoholio jis nevartojo, apskritai pokylių nemėgo, nevažinėjo ir į kurortus, nebent trumpam išvykdavo pailsėti pas seseris. Sunku įsivaizduoti jo laisvalaikį be maldos ar bendravimo su kitais.

Kunigas V. Vėlavicius niekada nepakeitė savo nuomonės, kad vyskupas V. Borisevičius savo išore ir elgesiu ryškiai skyrėsi tarp kitų dvasininkų.

Asmeninis pamaldumas. Ne vienas kunigas vyskupą V. Borisevičių laikė „gimusių vyskupu“. O kun. Valaičiui pirmasis susitikimas su juo gimtojoje Suvalkijos parapijoje, susižavėjimas jo asmeniu net nulėmė apsisprendimą būti kunigu. Kaip ganytojas ir seminarijos vyresnysis, vyskupas „neturėjo nė lašelio veidmainystės“, „su visais malonus, su priešiškausi nusiteikimais – taktiškas“, bet savo laikysena rodantis ištikimybę Bažnyčiai. Kunigas K. Arlauskas net neįsivaizduoja, kaip vyskupas būtų galėjęs turėti priešų...

Su klierikais tėviškas, atlaidus negabiems, bet reiklus dėl drausmės, griežtas dėl jų dorovės – akcentuodavo skaistumo dorybę, kunigams – išpažinčių klausymo pareigą. Paties vyskupo tikėjimo skelbimas vieniems atrodė gyvas, ugingas, kitiems – praktiškas, net moralizuojantis, tačiau visuomet paruoštas ir įtaigus. Šalia pamokslų vyskupas imdavosi ir plunksnos: pasisakydavo aktualiais klausimais arba pasiryždavo „spaudoje atsakyti, jeigu priešininkas būdavo užgaulus“.

Artimo meilė. Kunigo J. Bertašiaus nuomone, vyskupas V. Borisevičius tuo ir pranašesnis už kitus dvasininkus, kad buvo kupinas artimo meilės charizmos, meilės, išreikštos konkrečiais darbais. Tai susiję ne tik su jo organizuotu vargšų šelpimu, pagalba neturtingiems seminaristams, bet ir su herojiška artimo meile, gelbstint nacių naikinamus žydus bei rusų belaisvius, rizikuojant savo gyvybe. „Neužsprinkite žydų turtu“, – ragino vyskupas.

Tėvynės kankinys. Tėvynės laisvė – tai ir optimistinis tikėjimas, ir vyskupui būdinga konkreti parama kovojant už ją, pagaliau sąmoninga auka, kai jis „mirties nuosprendį priėmė ramiai, atsidavęs Dievo valiai, net atsisakęs rašyti malonės prašymą“.

Šventumo garsas. Iš tiesų ne vienas vyskupo aplinkos žmonių vardavo žodį „šventas“, nerasdami tikslesnio šiai asmenybei apibūdinti.

Tai „vaikščiojantis šventasis“, kuriam skirtas dvigubas – šventojo ir kankinio – vainikas. Pranašinga buvo ir paties vyskupo kankinystės nuojauta, išsakyta klierikams, kai Raudonoji armija 1944 metais priartėjo prie Lietuvos sienų: „Vyskupo kryžius auksinis, bet šio meto aplinkybėse jis bus skaudus ir sunkus“.

Užbaikime ilgamečio Telšių kunigų seminarijos dėstytojo dr. J. Mačernio žodžiais: „Turėjau progos stebėti prelatą Borisevičių tiek privačiame, tiek viešajame gyvenime, ir man susidaro išpūdis, kad jeigu mūsų vyskupijoje yra šventas žmogus, tai juo yra tik jis. Jo šventumas ne tik kontempliatyvus, o veikiau veiklus šventumas“ (Baltinis, 1975, p. 125–126).

Nuolankiai maldaujame Tave, Viešpatie, kad užtariant Kankinių Karalienei ir Bažnyčios Motinai Švenčiausiajai Mergelei Marijai, mūsų kankinys vyskupas Vincentas būtų iškeltas į altorių garbę.

Išvados

Žvelgiant į vyskupo Vincento Borisevičiaus tragiško gyvenimo istoriją, akivaizdžiai matyti jo didvyriškumas, tvirta ir nepajudinama meilė Dievui ir artimui. Tai tikras kančios vyras, vardan tiesos ir Kristaus Bažnyčios drąsiai iškentęs baisiausius kankinimus ir žiauriausius tardymus. Net neteisingai nuteistas, jis nesudrebėjo ir neišsižadėjo nei savo tikėjimo, nei teisėtai atliktų darbų. Jo teisumas dar labiau švyti, kai matome tos pačios bolševikinės teisėtvarkos, kuri nuteisė vyskupą mirčiai, po keleto dešimtmečių nutarimą jį reabilituoti ir išteisinti. Remdamiesi šiais faktais darome tokias išvadas.

Vyskupo Vincento Borisevičiaus kankinystės byla ypatinga tuo, kad atskleidžia bolševikinės-totalitarinės teisėtvarkos klastas ir melą. Aiškiai matome metodus, kuriuos taikė okupantų valdžia: apgaulingai manipuluojama savo naudai, visiškai nepaisant tiesos. Nekreipiamas dėmesys į objektyvų gėrį. Visos moralinės vertybės šioje sistemoje yra atmetamos, lieka tik žiaurumas, kančia, skausmas, melas ir žiauri mirtis už tai, kad esi doras, sąžiningas, teisingas, tikintis... Tokie kaip vyskupas V. Borisevičius tebuvo kliūtis šios santvarkos propaguotojams, tad bet kokiomis priemonėmis stengtasi jį sunaikinti.

Labai ryškiai per visas vyskupo patirtas kančias ir užgauliojimus, psichologinius ir fizinius kankinimus mums iškyla nepalaužiamos va-

lios, gyvo tikėjimo, herojiškos meilės Dievui ir žmogui, ypač vargstančiam ir kenčiančiam, Vincento Borisevičiaus asmenybė. Tai asmenybė, neišsigandusi ir nepabūgusi pragariškos neapykantos Kristaus Bažnyčiai ir sušvelnėjusių ateistų siekio sunaikinti Dievo karalystę bei jos sekėjus. Jis neišsigando pragariško šėlsmo, nes jį Bažnyčia siuntė į pasaulį skelbti ir įgyvendinti pagrindinį Dievo įsakymą: mylėk Dievą ir artimą. Vyskupas šiai misijai įgyvendinti paaukojo savo gyvybę, nes meilė Dievui, Bažnyčiai ir žmogui buvo brangesnė už gyvenimą ir stipresnė už mirtį. Jis nebuvo antžmogis, tačiau savo kančiose, suniekintas ir atsidūręs ant sunaikinimo ribos, rėmėsi žmogaus jėgą pranokstančia galia, kurios suteikė tikėjimas į Dievą. K. Gurskis, kentėjęs kartu su vyskupu V. Borisevičiumi Vilniaus KGB izoliatoriaus 11 kameroje, rašo: „Man būnant 11-oje kameroje <...> vyskupą Vincentą daugiau nei dvi savaites dieną ir naktį labai žiauriai tardydavo. Kiekvieną rytą (kai prižiūrėtojas išdalindavo duoną ir cukrų) išvesdavo ir laikydavo iki vakaro. Vakare, jau prižiūrėtoji pabeldus raktais į duris ir paraginus miegoti, ateidavo kareivis ir išvesdavo vyskupą naktiniam tardymui. Kartais jį atvesdavo, kai mes būdavome pažadinti keltis naujai dienai. Ir taip tardė kiekvieną dieną ir naktį. Ar gali žmogus ištvirti nemiegojęs, jau nekalbant apie begalinę nervų įtampą, tokį ilgą laiką? Sunku būtų paaiškinti tą vyskupo Vincento dvasinę stiprybę, išsvermę kančioje. Tik Dievo padedamas, jis gyveno tuo sunkiu kančių metu – be miego, be maisto <...>. Bemiegės dienos ir naktys sukelia galvos skausmus, išsekina nervų sistemą. Visokiomis priemonėmis stengdavosi morališkai palaužti valią ir išgauti prisipažinimus. Tardytojo riksmas, smūgiai, žiaurumas – tai priemonės fiziškai ir moraliai susidoroti su žmogumi. Tačiau vyskupas Vincentas nepalūžo. Sakydavo, kad jam kaltinimai išgalvoti. Neteko, gyvenant kameroje, girdėti, kad vyskupas būtų išreiškęs neapykantą ir pyktį savo kankintojams <...>. Tardymo metu vyskupas Vincentas nesiskundė sunkiomis kančiomis. Kalbėdavo: Dievas suteiks jėgų – iškentėsiu <...>. Jo tvirta dvasia stiprino mūsų, kartu vargstančiųjų, širdis. Tai buvo neišdildoma pamoka, kaip reikia mylėti Dievą...“ (Gurskis, 1991, p. 1–2; Stancikas, Bogomolovaitė, 1996, p. 4–5). Panašiai liudija ir A. Kavaliauskas savo straipsnyje „Vienoje kameroje su vyskupu“. Jis parodo vyskupo V. Borisevičiaus pasitikėjimą Dievu: „Jo dvasia ir ramybė,

pasitikėjimas Dievo valia, Apvaizda, persiduodavo mums visiems ir taurindavo mus karščiau pamilti Kristų <...>. Toks jis ir išliko mano akyse – susikaupęs, orus ir tvirtas, kaip uola. Pasako 'Garbė Jėzui Kristui', palaimina ir išeina. Taip čia, žemėje, išsiskyrėme visam laikui. Bet sieloje pajutau ramybę – nebūtų baisu net mirti“ (Kavaliauskas, 2000, p. 8). Abu šie kartu su vyskupu Vincentu kalėjė likimo broliai mums liudija, kaip vyskupas nebudamas didžiulio pažeminimo, baisių kančių, pasmerktas mirčiai, evangelizavo savo kameros vargo ir kančios brolius, skelbė jiems Dievo karalystės mokslą, mokė melstis ir meldėsi kartu su jais. Taigi šiame žemės pragare kūrė Kristaus – Dievo karalystę. Anot A. Kavaliausko, kartu buvusio su vyskupu vienoje kameroje, jo buvimas kartu buvo tarsi Šventosios Dvasios apsilankymas mirties kameroje (Kavaliauskas, 2000, p. 8).

Gauta 2003 05 16

Spausdinti rekomendavo: doc. dr. E. Federavičienė,
doc. dr. V. Gedgudas

Literatūra

- Baltinis, A. (1975). *Vyskupo Vincento Borisevičiaus gyvenimas ir darbai*. Roma.
- Graf, R. (1962). *Heilige Strasse wird sie heissen*. Regensburg.
- Graf, R. (1962). *Worte geistlicher Weisung*. Leipzig.
- Gurskis, K. (1991). Paskutinieji kančios mėnesiai. *XXI amžius* 40: 1–2.
- Kačiukaitė, T. (1992). *Atleiskim savo priešams*. Vilnius.
- Katalikų Bažnyčios katekizmas*. (1996). Kaunas: LKBTKK.
- Kavaliauskas, A. (2000). Vienoje kameroje su vyskupu. *XXI amžius* 6: 8.
- Kviklys, A. (1983). *Lietuvos bažnyčios*. T. 3. Chicago.
- Lexikon für Theologie und Kirche*. (1962). Band 7. Freiburg.
- Lietuvos aidas*. (1998). Nr. 161.
- Matulaitis, K. (1960). *Meilės ugnis*. Čikaga.
- Raišupis, M. (1972). *Dabarties kankiniai*. Putnam.
- Stancikas, D., Bogomolovaitė, I. (1996). Vyskupo Vincento Borisevičiaus tardymas ir žūtis. *XXI amžius* 83: 4–5.
- Streikus, A. (2000). *Lietuvos vyskupai kankiniai sovietiniame teisme*. Vilnius: LKMA.
- Šventasis Raštas*. (1998). Vilnius.
- Telšių vyskupo ir Klaipėdos apaštalinio administratoriaus Antano Vaičiaus kreipimasis. (1991). *Katalikų pasaulis* 8: 1.
- Vaitickus, S. (1998). Geras ganytojas atiduoda savo dvasią už savo avis. *Lietuvos aidas* 161: 13.
- Vyskupas Vincentas Borisevičius straipsniuose ir dokumentuose*. (2002). Vilnius: LKMA.
- Vyskupo V. Borisevičiaus asmeninė byla*. Telšiai, Vyskupijos kurija.
- Worterbuch des Christentums*. (1988). Zurich.

THE MARTYROLOGY OF VINCENT BORISEVIČIUS

Romualdas Vėlavicius

Summary

After examining the tragic lifestory of Bishop V. Borisevičius his magnanimity is displayed in his love for God and neighbor. Truly he became a man of suffering through the trials and tribulations he underwent courageously in defence of truth and Christ's Church. Unjustly condemned, he proved faithful to the end. His light shines all the more as seen by his posthumus rehabilitation by the same people who condemned him to death.

These conclusions may be drawn:

1. What is particular about his case is his forgiveness of the bolschevic accusers with their compaign of lies. Their methods obviously ignored truth and goodness of moral values. Wasremained was brutality, cruelty, pain, lies and a death sentence for being responsible, religions and morally apright.
2. Under physical and psychological pressure, the strong will of the bishop, his lively religious faith, his heroic love for God and man, especially the downtrodden were all apparent. He showed no fear in face of demonic contempt for Christ's Church which sought to destroy the representatives of God's kingdom on earth. Bishop Vincetas Borisevicius gave his life in fulfillment of his mission which was to love God and neighbour. He was not superhuman but in his painful plight sought strength from a super-human source-God was the rock of his resistance.

K. Gurskis, a fellowprisoner with the Bishop, in Vilnius KGB isolation cell II writes: He was harshly interogated over two weeks, day and night. Each morning when the guards would distribute bread and sugar, he would be taken out of his cell until even iny. In the evening, the guards would take him for interogation again, when the other prisoners were told to sleeS. Can a person resist such pressure for a long time being denied sleep and food. Only with Gods help could he continue. Those who sought to force a false confession fried many ways to break the will of the bishop, with shouts and strikes but the bishop would not bend. He did not show hate towards his persecutors, nor did he complain of great pain. Instead he said God will helS. The courage we witnessed helped us to endure. He rendered testimony about how to love God (Bible, Vilnius, 1998; Gurskis, Last Months of suffaring, 1991, p. 1-2; Stancikas, Bogomolovaitė, Bishop Vincent Borisevičius trial and death, 1996, p. 4-5).

Similarly A. Kavaliauskas recalls in his article „In the same cell with the bishop“. The unflinching fidelity of faith in God is highlighted: „His spirt and peace, trust in God's will and providence would influence us all to love Christ more. That is how he remained in my eyes – contemplative and strong. He would greet with the words: 'Garbe Jezui Kristui', bless and leave. I falt peace in my soul – even to face death“ (Kavaliauskas, In the same cell with the bishop, 2000, p. 8).

Both these witness accounts testify to the great humiliation the bishop underwent and his pastoral care for his fellow and praying with them. According to A. Kavaliauskas the presence of the bishop was like the visit of the Holy Spirit in the cell of death (Kavaliauskas, 2000, p. 8).